

MAGYAR PAEDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Nagy-gyűlés 1898. évi január 29-én.

Jelen vannak: dr. *Heinrich Gusztáv* elnöklése mellett Klamarik János államtitkár, a tanárképző-intézet gyakorló iskolájának tanártestülete képviselőjében Wagner Alajos, Gyomlay Gyula, Négyesy László, Mika Sándor, Geréb József és Danczer Béla; Acsay Antal, Balogh Péter, Böngérfy János, Ember János, Ferenczy József, György Aladár, Gyulay Béla, Hegedüs István, Hofer Ferencz, Kovács János, Komáromy Lajos, Lederer Ábrahám, Miklós Gergely, Nagy László, Radó Vilmos, Szuppán Vilmos, Szigetváry Iván, Sziklás Adolf, Szedlacsek Lajos, Katona Lajosné Thuránszky Irén, Waldapfel János, Zsengery Samu, Trájtler Károly, utóbbi mint jegyző. Ezekon kívül vendég nagy számban.

I. Elnök a nagy-gyűlést a következő beszéddel nyitja meg:

Tisztelt közgyűlés!

Midőn az előző éveknek helyesléssel fogadott gyakorlatához hiven ma is röviden szólni kívánok a lefolyt évnek fontosabb tanügyi mozgalmairól, — annál rövidebben, minthogy mai közgyűlésünk napirendjén még egy másik, már tárgyánál fogva is nagy-érdekű felolvasás van, — ezúttal nagyon meg van könnyítve e föladatom, a mennyiben a múlt esztendőben a középiskola ügyei annyira a közérdeklődés és köztevékenység előterében álltak, hogy bátran szorítkozhatom csupán a középiskolára, melynek tanrendeje és tanárai foglalkoztatták első sorban úgy az érdekelt feleket, mint a közoktatási kormányt. Nem mintha az elemi és polgári iskolai tanárok ez évben tétlenül pihentek és ügyeikkel nem törődtek volna; sőt ellenkezőleg: az osztott és osztatlan népiskola tantervei, a néptanítók egységes képesítése, a tanítóképző tantervekhez készülő utasítások nagy mértékben foglalkoztatták a tanítóvilágot, a polgári iskola képviselői pedig lázas munkássággal fáradoztak iskolájuk szervezésén és a tanárok képzésével meg képesítésével kapcsolatos kérdések megoldásán. De sem a nép-, sem a polgári iskola körébe eső munkálatok nem jutottak eddigelé befejezésre és nem kerültek még sem a hivatalos tényezők, sem a tanügyi közvélemény bírálata elé. Ez csak a legközelebbi jövőben várható, úgy, hogy mához egy évre mindenesetre már azon kedvező helyzetben leszek, hogy közoktatási szervezetünknek e rendkívül fontos ágai-

ról is szólhassak, — ma azonban, ismétlem, legczélszerűbben vélek eljárni, ha kizárólag a középiskolára szorítkozom.

A lefolyt évnek legfontosabb tanügyi mozzanata a középiskolai tantervek revisiója, mely egy ideig, mondhatni, az ország minden középiskoláját és minden egyes középiskolai tanárt foglalkoztatott. A revisióhoz kötött lázas remények lázas munkásságra lelkesítették a közvetlenül érdekelteket, a kik, úgy látszik, számosan jó ideig abból a fölfogásból indultak ki, hogy ezúttal nyomban lényeges, a középiskola szervezetét átalakító, gyökeres reformról van szó. Csakis e téves fölfogásból magyarázható az egész ügynek az a rendkívüli túlbecsülése, mely sok oldalról kifejezésre jutott, csakis e téves fölfogás érteti meg azokat a részben sajtószerű, a jelen állapotokkal és középiskoláink hagyományával erőszakosan szakító javaslatokat, melyek ez alkalommal főleg némely vidéki iskola vagy kartárs részéről hangoztattak.

Nem, tisztelt közgyűlés, a tanterv-revisio nem reform, nem is akart soha reform lenni. A miniszter úrnak 1895. márczius 13-án 14,459. és 14,460. sz. a. kelt rendeletei világosan megjelölték a revisionális munkásság irányait és korlátait. A jelenleg érvényes törvényeknek — tehát nemcsak az 1883 : XXX., hanem az 1890 : XXX. t. czikknek keretében is kívánta a gymnasiumi és reáliskolai tanterv javítását, még pedig első sorban kettős irányban: egy oldalról a sokat hangoztatott túlterhelésre való tekintettel, más oldalról a nemzeti tantárgyakban elért ki nem elégítő eredmény szempontjából. Van-e túlterhelés? és ha igen, a tantervben gyökeres-e e túlterhelés? és ha tényleg a tantervek okozzák, mennyiben volnának azok módosítandók, hogy az ifjúságnak szellemi és testi egészséges fejlődését veszélyeztető túlságos megterhelés megszűnjék? Ez volt az egyik kérdés, melyre a miniszter úr szabatos feleletet kívánt. A másik kérdés vonatkozik az úgynevezett nemzeti tantárgyakra: hazánk történelmére, földrajzára, alkotmányára, irodalmára. Itt kétségbevonhatatlan, minden oldalról hangoztatott tényből indulhatott ki a miniszter úr. Mert elvitázhatatlan tény, hogy e tantárgyakban az átlagos eredmény egyáltalában nem felel meg a méltányos igényeknek. Kérdés: a tantervekben van-e ezen méltán nagyon fájlalt sikertelenségnek alapja és gyökere? és ha igen, milyen tantervi módosításokkal volna a helyzet javítandó?

Világos, hogy ily korlátok közepette mélyebbre ható, gyökeresebb reformról szó sem lehetett. Hisz az érvényes törvényekre

való köteles tekintet még az úgynevezett görög-pótló tantervnek lényegesebb javítását sem engedte meg. A görög nyelv tanítására vonatkozólag az 1890: XXX. t.-cz. megalkotása óta sokféle módosultak a nézetek. Még azok is, a kik az idézett törvényezikk megalkotásakor a leghévesebben ellenezték az újítást, többé-kevésbé megbarátkoztak a törvény alapjául szolgáló azon fölfogással, hogy lehessen középiskola, melyben a tanulók az ókori nyelvek közül csak a latint tanulják és csupán ennek alapján nyerjenek jogosultságot egyetemi tanulmányokra. De megfordítva: a reformnak leglelkesebb hívei sem barátkozhattak meg a törvénynek azon intézkedésével, mely a görög és nem-görög párhuzamos tanfolyamokat majdnem minden gymnasiumra kötelezővé teszi, és még kevésbé tudtak megbarátkozni a görög-pótló tanfolyam tantervével, melynek paedagogia-ellenes, helytelen és valósággal kivihetetlen intézkedései magában a törvényben gyökereznek. Ellenkezőleg: ma nincsen már gondolkodó tanár vagy tanférfi az országban, a ki tanulmányi és nevelési szempontból rendkívül károsnak ne tartaná a kétféle tanfolyamnak egyazon intézetben való fönnállását és teljesen eltévesztettnék és tarthatatlannak ne tekintené magát a görög-pótló tantervet, mely annyira rossz, hogy a törvény keretében alig hogy lényegtelenebb pontokban mutatkozott javíthatónak.

Ime, a gymnasiumnak legnagyobb baján sem segíthetett lényegesen a tanterv revisiója, mert eleve meg volt kötve a keze a két középiskolai törvény érvényességére való köteles tekintet által. És e tekintet egyebekben is feszélyezte a revisionális munkásságot, a mennyiben a középiskolának kettős ágazata, a heti óraszám maximuma, az egyes tantárgyak szerepe és egyéb kisebb rendű iskolai tényezők mind a törvényben gyökerező momentumok, melyekhez nyúlni nem volt szabad. Ily korlátozással a revisió természetesen csak kisebb javítások eszközzésére szorítkozhatott, és részemről merem állítani, hogy ilyen kisebb rendű javításokat tényleg nagy számmal hoz javaslatba. Részben helyesebben fogalmazza a tantervek mai szövegét, részben czélszerűbben csoportosítja, óvatosabban válogatja össze, pontosabban állapítja meg az ismeretek anyagát, úgy hogy a revideált tantervek egyszerűbbek, világosabbak, követeléseikben sok helyütt szerényebbek, — a nemzeti tantárgyakat illetőleg pedig kétségtelenül emelik az óhajtott siker lehetőségét. De nagyobb szabású reformnak semmi nyoma, már azért sem, mert a revisió kétségtelenné tette, a mit tárgyilagosa-

és elfogulatlan bírálók már előre megjósoltak, hogy az 1883-ik XXX. t.-cz. keretében a ma érvényes középiskolai tantervek mélyen átgondolt, kiváló pædagogiai és didaktikai belátással megalkotott, a nemzeti szellemnek kellő érvényre juttatása által is jeles munkálatok, melyeknek egyes, alárendeltebb intézkedéseire vonatkozólag eltérhetnek ugyan a vélemények, de melyek egészökből tekintve mindaddig semmiféle gyökeresebb javításra vagy módosításra nem szorulnak, míg középiskolánk szervezete az idézett törvényezikk szabványain nyugszik.

A sokat tapasztalt és sokat hangoztatott középiskolai bajok tehát voltaképp nem a tantervekben gyökereznek — ezektől lehetnének középiskoláink nagyszerű sikertől koszorúzott remek mintaintézetek, — hanem egészen más tényezőkből fakadnak; — de ezen tényezők tárgyalását egyelőre kizárta a miniszteri rendelet, mely a tantervek revisióját napi rendre tűzte. A miniszter úrnak ez intézkedését, azt hiszem, csak helyeselhetjük, mert csupán az iskolaügy egyes tényezőinek ily különvált tárgyalása deríthet teljes világosságot bonyolódott viszonyainkra, és mert csak e megszorított eljárással vált lehetővé, hogy a középiskolának legalább egy, rendkívül fontos factorával, a tantervekkel juthassunk aránylag rövid idő alatt tisztába. Helyeselhetjük, mondom, a miniszter úr ez intézkedését, de természetesen csak azon magától értetődő föltétel alatt, hogy a közoktatásügyi kormány most, a tantervek után, az iskolai életnek egyéb, részben nagy jelentőségű factorait is alapos és szakcszerű vizsgálat tárgyává teszi.

E factorok közt legfontosabb, még a tanterveknél is jóval fontosabb tudvalevőleg a tanárok, a kiknek ügyei a lefolyt évben szintén nagy mértékben foglalkoztatták úgy az érdekelt köröket, mint a kormányt és az ország közvéleményét. Sokfelé tárgyalták a tanárok képzését, a tanárhiányt, a tanárok anyagi és társadalmi helyzetével kapcsolatos kérdéseket. Míg azonban a tantervek revisióját illetőleg nem igen mutatkozott egyetértés sem a tanárok soraiban, sem maguktartásában a közoktatási kormánylyal szemben: maguknak a tanároknak sokféle ügyeire vonatkozólag — a külső szín ellenére is — teljes az egyetértés az érdekelt felek közt, a kik ezen kérdésekben határozott álláspontot foglalnak el a minisztériummal szemben. Legyen szabad ezen kérdésekre vonatkozólag is szerény egyéni nézetemet a lehető legszűkebb keretben nyilvánítanom, első sorban oly szándékból, hogy tisztelt tagtársainkat a

jelen évben e kérdések behatóbb tárgyalására és megvitatására serkentsem.

A tanárképzés szervezésén közel három évtizede fáradozunk — tudvalevőleg nagyon kevés sikerrel. Nem tudom hamarjában megmondani, hogy ezen harmincz év alatt hány szabályzat készült és hány reform-javaslat került napirendre; annál pontosabban meg tudom mondani, hogy mind e javaslatok és kísérletek nem vezettek a kívánt eredményre. Meggyőződésem szerint, mely, megvallom, csak hosszú évek során át érlelődött meg bennem; a hiba a kiindulási pontban van. A mit mi tanárképző intézetnek nevezünk és e néven tényleg létesítettünk, az egy voltaképp csak papíron élő szervezet, mely az egyetem és műegyetem közt a levegőben lóg, de életképes testet nem öltött, nem ölthetett, — sőt, az eddigi ismételt, a legjobb akaratból fakadt kísérletek után bizton állíthatni, hogy az eddigi alapon sikerre egyáltalában nem vezethet. Rá kell térnünk az egyetlen egészséges és biztos alapra, mely azután kétségen kívül célhoz is fog vezetni: ki kell mondanunk, hogy a tanárképzés a bölcsészeti kar föladata és tehát a bölcsészeti kar keretében oldandó meg. Hogy e nagy jelentőségű föladat fölkarolása bármi tekintetben csorbíthatná a bölcsészeti karnak tudományos jellegét, ezt bizonyára azok sem hiszik komolyan, a kik e rémes jóslatot főnhangon hirdetik. Hisz ma is tudjuk, a bölcsészeti kar keretében is, hogy hallgatóink tanárjelöltek, a kik azért léptek be a bölcsészeti karba, hogy itt középiskolai tanárokká képezzék ki magukat; — ma is e hallgatóink igényeihez és rendeltetéséhez szabjuk munkásságunkat és egyáltalában nem vesszük észre, hogy ez tudományos jellegünk vagy munkásságunk rovására történék, a mint ezt eddigelé nem vették észre egyetlen külföldi egyetemen sem, a hol a tanárképzés sajátos követelményeit mind jobban kezdi figyelembe venni. Ha a bölcsészeti kar tudósai helyes módon képeznek jeles szakférfiakat, már ezzel teljesen és alaposan elvégzik a tanárképzés legfontosabb részét. A mi ezentúl még teendő, azt nézetem szerint egyéb kiváló szakférfiak, első sorban jeles középiskolai tanároknak igénybe vételével kell elintézni, a mint az már most is, de, sajnos, csak kevés tanárjelölt előnyére, a legnagyobb sikerrel az Eötvös-collegiumban történik.

De ez idő szerint még a tanárképzésnél is jóval fontosabb probléma a tanárhiány, mely igen egészséges fejlődésnek örvend és napról-napra ijesztőbb veszedelemmé növi ki magát. A mai köz-

oktatási kormány igen jól ismeri e bajt, — hiszen neki legnagyobb baja, — és legalább egy intézkedést megtett e baj orvoslására: létesítette az Eötvös-collegiumot, mely hivatásának, az eddigi tapasztalatok szerint, minden tekintetben megfelel. Csakhogy e nagy reményekkel kecsagetett intézet tovább fejlődése máris megakadt és ez idő szerint csak igen homályos jövőben dereng. Míg ez intézet csak negyven tanuló fölvételére alkalmas, addig a tanárhiány megszüntetésére nem fog nagyobb szabású hatást gyakorolhatni, — pedig a tények elég világosan mutatják, hogy ezt a nagyobb hatást bizton várhatnók tőle, mert íme, látjuk, hogy azok a nagy számú folyamodók, a kiket mai szűk állapotában nem fogadhat be, majdnem kivétel nélkül hátat fordítanak a tanári pályának, a melyre pedig lépni hajlandók voltak. Nagyon jól tudom, hogy az ily benlakásos intézetek jogosultságára vonatkozólag még mindig igen eltérők a vélemények, bár a rideg ellenzők tábora az újabb időben nálunk is meg a külföldön is tetemesen megfogyott; de hazai középiskolai viszonyainkat tekintve, azt hiszem, épen nem térhetnek el a vélemények arra nézve, hogy az Eötvös-collégiumnak minél előbbi és minél nagyobb szabású kiépítése legeslegsürgösebb teendőink egyike. És itt nem is reflektálok azokra a nagy szolgálatokra, melyeket e collégium a tanárképzés ügyének tesz; tisztán csak a tanárhiány szempontjából sürgetem ez intézet fejlesztését, mely évente ötven és még több ifjú erőt menthetne meg a tanügynek, a kik most más pályán keresnek, nézetük szerint könnyebb boldogulást.

De ismeretes dolog, hogy tanári körökben nem az Eötvös-collégium fejlesztésében látják a sokat vitatott kérdés kulcsát, hanem azt hiszik, hogy a középiskolai tanárok anyagi javadalmazásának emelése a legbiztosabb szer a tanárhiány ellen. Bár e fölfogásban nem tudok osztozni, mégis magam is igen kívánatosnak tartom a tanári fizetések emelését, de más okokból. Kívánatos és szükséges az mindenek előtt azért, mert mindenképen oda kell törekednünk, hogy társadalmunk magasabb, műveltebb és vagyonosabb rétegeinek sarjai is lépjenek a tanári pályára, melyet a mai világ, nemcsak nálunk, a «tandíjmentes philozopterek» révén nagyon hajlandó «proletárnak» tekinteni, mely fölfogás, bármilyen helytelen és ostoba legyen, magának e pályának és e pálya munkásainak tekintélyét és társadalmi becsületét sehogy sem emeli. Kívánatos és szükséges a tanári fizetések javítása továbbá iskoláink

és az új nemzedékek érdekében, mert a jobban javadalmazott tanár jobb tanár lesz, a ki többet fog dolgozhatni saját önművelésén és egész erejét fogja nehéz és fontos hivatásának szentelhetni; kedvezőbb anyagi helyzete kedélyére is jótékony hatással lesz, mert fölmenti őt az étellel való bénító küzdés alól, meglegedetté teszi, és a meglegedés minden téren a sikeres munkásságnak egyik legfontosabb garanciája. Végre kívánatos és szükséges a tanárok fizetésének emelése a magyar tudomány és tudományos irodalmunk érdekében, mely sokkal nagyobb mértékben függ a középiskola embereinek lelkes közreműködésétől, mint ezt a külföld bármely országáról állíthatni. És e tekintetben az utolsó években igen kedvezően alakultak a viszonyok. Bármennyi panaszt és vádat emeljenek is joggal és jogtalanul középiskoláink színvonala és tanáraik tanító sikere ellen: a tudományos irodalom terén a középiskolai tanárok kiváló helyet vívtak ki és igen értékes munkásságra hivatkozhatnak. Nincs tudományos testület vagy vállalat, mely az öközreműködésök nélkül lehetséges volna, és folyóiratainkból egyetlen füzet sem láthatna napvilágot, ha középiskolai tanáraink visszavonulni és a tollat letenni kényszerülnének. Hogy e szempontból mily óriási a haladás hazánkban, azt csak az tudja igazán méltányolni, a ki velem együtt harmincz évvel ezelőtt lépett mint munkás a tanügy terére és az akkori szánalmas és kétségbeejtő állapotokat a mai viszonyokkal összehasonlítani képes. Tehát én is a leglelkesebb híve vagyok a tanári fizetések emelésének, melyet szükségesnek, sőt elkerülhetetlennek tartok; de a tanárhiány megszüntetését közvetlenül alig várhatnók ez intézkedéstől, melynek ez irányban való tagadhatatlanul kedvező hatása minden esetben csak nagyon lassú volna, úgy hogy a ló könnyen éhen halhatna, mielőtt az abrak megkerülne. Nem jövődő tanáraink szempontjából főfontosságú a fizetések emelése, hanem a középiskola mai munkásainak érdekében, kiktől kívánnunk kell, de lehetővé is kell nekik tennünk, hogy teljes odaadással és kedvvel, meglegedve szép hivatásuk körében, élhessenek és éljenek áldásos tanító és tudományos munkásságuknak.

És midőn azt kívánom, hogy a tanár meg legyen elégedve sorsával és helyzetével, lehetetlen teljesen mellőznöm a mai általános elégedetlenség legfontosabb forrását: a rangsor kérdését. Nem szívesen említem az utolsó éveknek e legtöbbet tárgyalt tanügyi problémáját, de ez idő szerint valóban nem lehet képmutatás nél-

kül hallgatni a rangsorról, ha a tanárok mai helyzetéről szólunk. Úgy az érdekelt felek, mint maga a közoktatási kormány, mely ezen kérdésben is a legnagyobb jóakarattal viseltetik a tanárokkal szemben, négy év óta szakadatlanul és jobb úgyhöz méltó buzgósággal fáradoznak azon, hogy fából vaskarikát készítsenek, — természetesen a legkisebb siker nélkül. Sem a miniszterium, sem maguk a tanárok nem tudták eddigelé a képtelen problémát megoldani, és a problémának kézzelfogható képtelensége kétségtelessé teszi, hogy ez a jövőben sem fog sikerülni. Itt csak egy megoldás lehetséges és ezt a legerélyesebben kell sürgetni: ez a rangsornak minél előbb teljes megszüntetése. A tanárokat ki kell venni e Prokrustes-ágyból, melyben anyagi és szellemi kínokat szenvednek, — mert négy év szomorú vergődése alaposan kimutatta, hogy a tanárok sehogy sem oszthatók be a hivatalnokok rangsorába. Talán nem csalódom, mikor azt hiszem, hogy e meggyőződésre már maga a közoktatási kormány is eljutott, — és minthogy a tanárok e meggyőződésüket, bölcs előrelátással, már az 1893: IV. t.-cz. megalkotásakor is kifejezésre juttatták: nem marad egyéb hátra, mint egy törvényhozási tévedést jóvátenni és a tarthatatlan állapotnak egy tollvonással egyszer s mindenkorra véget vetni. A rangsort okvetlenül meg kell szüntetni, még pedig minél előbb, — ezt a követelést nem lehet elég gyakran és elég erélyesen hangsúlyozni, ha a tanároknak vissza akarjuk adni a szükséges békességet és megelégedést.

De nemcsak a rangsort kell megszüntetni, óvatosan kell kerülni és jóakaratólag elhárítani a jogos elégedetlenségnek egyéb forrásait is: kevesbíteni kell a mindenféle rendeleteket és főleg tartózkodni az oly intézkedésektől, melyek túlságosan belevágnak a tanárok magánéletébe és azon felül még szükségtelenek is. A tanárok mellékfoglalkozása kizárólag az iskola jól fölfogott érdekeinek mértékével bírálendő meg: a míg az iskola kárt nem szenved, addig nincsen semmi ok arra, hogy a tanárokat erőszakkal visszatartsuk az oly mellékfoglalkozásoktól, melyek tehetségüknek és ismereteiknek megfelelnek és igen sok esetben a társadalom igényeinek szempontjából hasznosak, sőt helylyel-közzel nélkülözhetetlenek. A kormányzat nem követhet el meggyőződésem szerint nagyobb hibát, mint ha egyes kinövések alapján általánosító intézkedéseket bocsát ki. A hol a hiba tapasztalható, ott kell a bajt orvosolni; de a többieket, a kik botrányra nem szolgáltatnak okot,

békében kell hagyni: hadd érvényesítsék magukat a társadalomban is, miután az iskolában derekasan oldották meg föladatukat. Minél kétségbevonhatatlanabb és kézzelfoghatóbb a közoktatási kormány jóakarata a tanárokkal szemben, annál sajnosabb az oly eljárása, mely az ártatlanokat a bűnösökkel együtt egyazon zsákba dobja és ezzel egyáltalában nem emeli a tanári kar tekintélyét az országban. Pedig e tekintélyre a tanárnak égető szüksége van, hogy nagy föladatának meg tudjon felelni, mert társadalmi állásával szoros kapcsolatban van tanító és nevelő tiszte, melyet hazánkban, sajnós, úgy sem becsül meg a közvélemény igaz érdeme szerint. Hogy pedig a közoktatási kormány minden egyes esetben nagy méltányosságot tanusít és maga is készséggel enyhíti az összességet sujtó intézkedéseinek szigorát: ez bizonyára hálás elismerést érdemel csakhogy e részleges jóakarata nem sokat változtat azon méltatlanul bántó és elkedvetlenítő hatáson, melyet általánosító rendeletei okoznak.

Nagyon érzem, tisztelt közgyűlés, e megjegyzéseim töredékes és hézagos voltát; de főlshólalásom még jóval töredékesebb és hézagosabb volna, ha meg nem emlékezném egy nagy jelentőségű, szép jövővel kecsegtető eszméről, mely szintén a múlt esztendőben került napirendre, de épen csak hogy napirendre került. Ugyanabban a rendeletben, melyben a miniszter úr a tantervek revisióját czélszerűségi szempontokból igen szűk határok közé szorította, kijelentette egyúttal, hogy középiskoláink teljes rendszerének átalakítását is tervezi, még pedig az egységes jogosítás alapján. Talán nem túlzok, mikor azt állítom, hogy eddigelé még soha középiskolai reformgondolatot nem fogadtak úgy az első sorban érdekelt szakférfiak mint az országnak egész közvéleménye oly általános helyesléssel, mint ezt az eszmét, melynek sikeres megtestesítése a középiskola ügyének, mondhatni, minden problémáját szerencsésen megoldhatja. Ez eszmének alapja az a helyes belátás, hogy a modern műveltségnek kápráztató sokoldalúsága figyelmet érdemel már a középiskolában is: hogy a tanulóknak eltérő hajlamait és tehetségeit nem előlni, nem egy kaptafára ütni, hanem jóakarattal fejleszteni, a nemzeti műveltség érdekében érvényesíteni kell; hogy a felső tanulmányok hozzáférhetőségét nem szabad azon vak véletlentől tenni függővé, hogy a tanuló ilyen és nem amolyan középiskolába került oly korban, mikor jövő hivatásának tudata vagy csak érzete is még mély homályban lappangott lelkében. Az ifjúság-

nak általános műveltsége és a főiskolai tanulmányok színvonalára elengedhetetlenekké tesznek a középiskolában némely disciplinákat, melyektől meg kell követelni, hogy a középiskolai tanítás és nevelés törzsét tegyék, — és e tanulmányok egyúttal azok, melyek a főiskola szempontjából az ifjúság kellő előképzettségének garanciáit nyújtják. De ezen közös disciplinák mellett lehetővé kell tenni, hogy a mai műveltségnek sokféle eltérő irányai már a középiskolában is érvényesüljenek és a különböző hajlamok és tehetségek megtalálhassák kiki a maga eszközeit. Méltán emeltek és emelnek folyton éles vádakat korunk nivelláló iránya ellen, mely az egyedi sajátosságokat elfojtja és a közepszerűség színvonalára lenyomja a kiválóbb tehetségeket is. Az egységes jogosítás gondolatán épült középiskola elvonja e beteges irány alól a legfontosabb talapot: a nemzet irányadó tényezőinek korlátolt, szűk körű előképzését, melynek békóit csak kivételes tehetségek képesek utóbb lerázni, hogy egyediségüket, néha csak veszedelmes lelki küzdelmek árán, végre mégis érvényre juttassák. Az eszme életrevalósága oly szembetünő, hogy bővebb fejtegetése vagy indokolása valóban szükségtelennek mutatkozik. Annál fontosabb, hogy az eszme megtestesítését sokoldalú és alapos megfontolás tárgyává tegyük, mert sajnos, épen hazánkban mindennapi eset, hogy bölcs és egészséges gondolatot helytelen vagy célszerűtlen intézkedéssel minden várható áldásától megfosztunk. Nagyon óhajtom, hogy társaságunk a jelen esztendőben, mint a fönt érintett középiskolai kérdésekkel, úgy e nagy fontosságú reform-eszmével is minél behatóbban foglalkozzék, — az ügy javára, társaságunk becsületére.

Ez őszinte óhajjal üdvözlöm nagy számmal egybegyült tisztelt tagtársainkat és megnyitom társaságunknak e VI. rendes közgyűlését.

A Társaság lelkesen megéljenezte az elnököt.

II. *Waldapfel János* r. t. emlékbeszédet tartott *Volf György* korán elhunyt nyelvtudós és a Magyar Pæd. Társaság rendes tagja fölött. (Az emlékbeszédet l. folyóiratunk jelen számában.)

A Magyar Pæd. Társaság köszönetet mondott a felolvasónak, a miért feladatát oly szépen oldotta meg.

III. Dr. *Kovács János* titkár felolvassa a következő évi jelentést:

Tisztelt Társaság!

Az a szokatlan jelenség, hogy a Társaság második ciklusának végét nem a ciklus elején megválasztott titkár zárja le, abban leli

magyarozatát, hogy elődöm, *dr. Demeczky Mihály* tekintettel teljes erejét és minden idejét lekötő hivatali elfoglaltságára, ez év elején leköszönt. Aránylag rövid működését azonban emlékezetessé tette a Társaságra nézve, s különösen hálára kötelezte valamennyi utódját a titkárságban az által, hogy a Társaság ügykezelésében mintaszerű rendszert és abba rendet hozott be. Én, mint közvetlen utódja, a jövőbeli utódok nevében is, neki ezért köszönetet mondok.

A Társaság mult évi élete olyan volt, mint az élet általában, a melyben váltakoznak a kedvező és kedvezőtlen mozzanatok, annál sűrűbben, minél intenzívebb az az élet. A midőn most a mérleget lesz szerencsém előterjeszteni, remélem, hogy abból a t. Társaság is azt a meggyőződést fogja meríteni, hogy a kedvező mozzanatok vannak túlsúlyban.

1897-ben a nagygyűlésen és elnökségi ülésen kívül nyolcz fölolvásó ülést tartottunk, a tagoknak és vendégeknek növekedő érdeklődése mellett. A tárgyalásra került kérdések közül különösen kettő indított szélesebb körre kiható hullámokat, fölkelte a szak- és napisajtó érdeklődését, s üléseinken többszörös megvitatás tárgya lett.

Ezek elseje a tanfelügyelet reformja, melyet Halász Ferencz r. tag vetett fel a nagygyűlésen tartott fölolvásásával s folytatólag márcziusi ülésünkön *dr. Neményi Imre* r. tag, májusban pedig *Marmala János* kültag tárgyalt. Minden alkalommal beható és élénk vita fejlődött a kérdés fölött.

A második kérdést: *az igazgatói teendők racionális megosztásáról dr. Szigetvári Ivánnak* «A francia lycéek igazgatásáról» tartott fölolvásása hozta napirendre, októberi ülésünkön. Az e fölött indult megbeszélésből kiérzett az a kiváncsi, hogy a kérdés napirenden tartassék, s erre alkalmat adott *dr. Waldapfel Jánosnak* novemberi ülésünkön «Középiskoláink igazgatásáról» szóló fölolvásása. Ebben a kérdésben osztatlan megegyezéssel s az előbbi kérdés vitáiban is nagy határozottsággal nyilvánult az a kiváncsi, hogy ezen, az administratív teendők halmazában elmerült állások onnan kiemeltetvén, tevékenységük az iskolák belső életének vezetésére irányittassék s ily módon mint nagy nyomatóké tényezők a köznevelés érdekében hasznosíttassanak.

Az *osztallai népiskolának* a tanterv revíziójával fölvetett kérdését Társaságunk előtt *Ember János*, r. tag tolmácsolta; a

középiskolák tantervrevíziójával kapcsolatban dr. Waldapfel János r. tag adott összefoglaló képet a középiskolai oktatás szelleméről; a gazdasági ismétlő iskolák szervezése alkalmából *Snašel Ferencz* kulttag fejtette ki a pædagogus szakember álláspontjáról, hogy a gazdasági oktatás terén mit lehessen kívánni a népoktatási intézetektől.

Természetes, hogy a szakemberek figyelme első sorban az épen elintézés alatt álló kérdések felé fordul és Társaságunk mulasztást követett volna el, ha nem igyekezett volna a maga részéről is lehetőleg hozzájárulni a felsorolt actuális kérdések tisztázásához. Azonban előttünk, tanítók előtt a *nevelésnek minden kérdése állandóan actuális* s Társaságunk föladata épen az, hogy ezt a fölfogást minél általánosabbá tegye, s a nevelés kérdései iránt való állandó érdeklődést minél több tanító lelkébe beleültesse és ápolja. Az időszerű kérdések mellett a pædagogia érdekes tételeinek gazdag sorozatát mutatja fölolvadó üléseink tárgyainak következő összeállítására:

«Az országos tanítói nyugdíjalapról» értekezett *György Aladár*.

«Amerikai vélemények az idegen nyelvek tanításáról» *Bartos Fülöp*.

«Az ifjúság művészeti neveléséről» *dr. Láng Nándor*.

«A tornajáték, mint szellemi munka» *dr. Lázár Béla*.

«A XIV. és XV. század iskoláiról» *dr. Acsay Antal*.

«Főiskolai oktatásunkról» *dr. Ferenczy József*.

Utoljára hagytam *dr. Hegedűs István* előadását «Apáczai Cseri János pædagogiai munkáiról», a melyben egyuttal beszámol arról, hogy ezen munkák fordításával és sajtó alá rendezésével elkészült. Ennek kiadásával akarta a Társaság megkezdeni egy pædagogiai szakkönyvtár sorozatát, mely feladatot alapszabályaink szintén elébe tűzik s egyszersmind leróni a kegyelet adóját a magyar nemzeti nevelés első bajnoka iránt. Sajnos azonban, hogy e terv megvalósításához Társaságunknak csak a szellemi tőke állott rendelkezésére s nem az anyagi is. Az elsőt t. alelnökünk teljesen díjtalanul szolgáltatta, a második csak költségelőirányzatunkban volt meg, de hiányzik zárószámadásunkból. Ugyanis előirányzott bevételeink közül elmaradt az Akadémia segélye és a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrtól az előző két éven át kegyesen engedélyezett 1200 frt segély helyett a múlt évben csakis 500 frt utal-

ványoztatott. Így összesen 1000 forint bevétel elmaradván, nemcsak Apácai munkáit nem adhattuk ki, hanem régi adósságunkat sem törleszthettük.

Így a pædagogiai szakkönyvtár megindítását megint el kellett halasztanunk. Tehát csak a másik két eszközzel szolgálhattuk céljainkat: üléseink eszmecseréivel, a miről már szóltam, s folyóiratunkkal.

Folyóiratunk eléggé ismeretes t. tagtársaink előtt, és az arról szóló jelentés alól felmenthetőnek tekintem magam. De, mint kiválóságának csattanós bizonyítékára, rá kell mutatnom az újonnan jelentkező kültagok nagy számára, a mi kizárólag folyóiratunk gondos szerkesztésének köszönhető

1897-ben 136 kültag lépett be, a mennyi az újraalakulás évén kívül még egy évben sem. Ez örvendetes jelenséggel szemben szomorúan kell jelentenem, hogy a kültagok sorából 9-en elhunytak s továbbá, hogy 67-en kiléptek. Ily módon a múlt év 681 kültaggal zárult, azonban az azóta jelentkezett 32 új tagot hozzászámítva, megint 700-nál több taggal kezdjük az új évet. Elég tekintélyes szám a Társaság rövid fennállásához mérve, de nem mondható kielégítőnek ahhoz mérten, hogy hazánkban a tanítással foglalkozók száma a 30,000-et jóval meghaladja, különösen pedig, ha tekintetbe vesszük, hogy Társaságunk épen eszméinek terjesztése érdekében a tagdíjat oly csekély összegben állapította meg, a mely épen csak hogy fedezi a folyóiratnak egy példányára eső költségeit.

A kiléptettek nagy számával szemben az a szomorú vigasztalásunk lehet, hogy ez minden egyesület életében jól ismert jelenség. Sokan vannak, a kik az egyesületek tevékenységétől valami közvetlen átalakító hatást várnak akár a közviszonyokban, akár a magukéban, a kik a fokozatos haladás apró lépcsőfokait igazolják, s a kiknek nem elég az, hogy részeseiül tudják magukat az egyesületi élet által folyton erősödő közszellemnek. Ezek szolgáltatják minden egyesület tagjainak változó contingensét.

Ha az elmúlt egyesületi év ezen vázlatos ismertetése után fölállítjuk a mérleget, azt találjuk, hogy a mi alapszabályszerű céljaink megközelítéséhez szellemi erőben szükségeltetett, azt Társaságunk elegendő mennyiségben szolgáltatatta, hiány csak az anyagiakban mutatkozott. De — ez volt minden idők pædagogusainak sorsa, s a pædagogusokat ezért mindig kárpótolni tudta az a

fölfogásuk, hogy a szellemieket — imponderabilitásuk daczára — nagyobb súlyúaknak becsülték az anyagiaknál. Ez nyugtasson meg bennünket is.

A kegyelet tiltotta, hogy a fentebbi mérleg keretében adjak számot azon súlyos veszteségekről, melyeket Társaságunknak a halál okozott. *Szathmáry György* tiszteleti tagnak még csak nem rég állottunk frissen hantolt sírja fölött. Az ő, nemzeti culturánkért lángoló és az azért kifejtett lázas munkában megtört életét emlékbeszédben fogja Társaságunk méltatni. *Volf György* r. tag és könyvtáros emlékének Waldapfel tagtársunk fogja ezen ülésen a kegyelet adóját leróni. Ez év ragadta el *Szilágyi István* r. tagot is, a m.-szigeti ref. főgymnasium igazgatóját, Arany János «Iza parti hű barátját», kinek félszázadnál hosszabb időre terjedő működése a nevelés terén épen olyan föltűnést nem kereső, de áldást hozó volt, mint irodalomtörténeti szereplése. — Mindnyájunk fájdalmas részvéte kíséri sírjukba az elhunyt jelesekét!

Végül még röviden jeleznem kell, hogy mi történt azon nagy-jelentőségű határozat végrehajtásának előkészítésében, a melyet a Társaság egy Magyar Pædagogiai Encyklopædia szerkesztését és kiadását kívánatosnak mondotta ki. Az előkészítésre kiküldött bizottság ülésezett és meghozta azon elvi megállapodásokat, a melyek alapján lehetséges volt a vállalat anyagi megoldására vonatkozólag tervezetet készíteni. Erre nézve a tárgyalások folyamatban vannak, s az elnökség valamelyik közelebbi ülésén abban a helyzetben lesz, hogy előterjeszsze javaslatait.

A midőn még indítványozom, hogy a Társaság fejezze ki köszönetét a M. T. Akadémia elnökségének azon szívességért, hogy üléseink számára helyiséget adott, s kérje ezt a jövőre is, tisztelettel kérem, méltóztassanak jelentésemet tudomásul venni.

A Társaság köszönetet mond a titkárnak buzgó fáradozásaért, a jelentést pedig tudomásul veszi.

IV. *Radó Vilmos* r. t. következőkben tesz jelentést a pénztár állapotáról:

A Magyar Pædagogiai Társaság 1897. évi zárószámadása.

Bevétel.	frt	kr.	Kiadás.	frt	kr.
Készlet 1896. évről	—	24	Törlesztés a Franklin-		
Hátralékokból	260	25	Társulatnál	500	—
Folyó évi tagdíjakból	821	—	Írói és szerk. tisztelet-		
Tagdíjak 1898-ra	36	—	díjak 1896-ra	40	—
Régibb évfolyamok el-			Írói és szerk. tisztelet-		
adásából	10	—	díjak 1897-re	934	—
Alapítványok kamataiból	39	78	Titkári tiszteletdíj	100	—
Tiszteleti és rendes tagok			Pénztárnoki tiszteletdíj	100	—
adományaiából	150	—	Jegyzői tiszteletdíj	50	—
Segély a vallás- és köz-			Szolgáknak és kapusnak	15	—
oktatásügyi miniszte-			Hirdetésekre	17	60
riumtól	500	—	Ügykezelési költségek		
			(levelezés, pénzbesze-		
			dés, szállítás, intés stb.)	59	70
			Összesen : 1816	30	
			Pénztárkészlet 1897. évi		
			decz. 31-én		97
	<u>1817</u>	<u>27</u>		<u>1817</u>	<u>27</u>

Budapest, 1898 jan. 1-én.

György Aladár s. k.
ellenőr.Dr. Gyulay Béla s. k.
pénztárnok.

A pénztári könyveket 1897 január 1-től 1897 december 31-ig átvizsgáltuk, úgy a bevételeket, mint a kiadásokat okmányokkal, tagsági és előfizetési könyvekkel egybehasonlítottuk, és megegyezőknek találtuk. A kimutatott 97 kr. pénztári maradvány készpénzben és a 975 frt alapítványtőke egy pesti hazai első takarékpénztári és egy pesti magyar kereskedelmi bank betéti könyvecskében, 50 frt pedig egy italmérési jog kártalanít. kötvényben előtünk bemutatott. Ezek alapján a pénztárnoknak a fölmentvény megadni kérjük.

Budapesten, 1898 január hó 28-án.

Dr. Zsengery Samu s. k.,
számvizsgáló bizottsági tag.Radó Vilmos s. k.,
számvizsgáló bizottsági tag.

Jelenti ennek kapcsán, hogy a pénztári kezelést a legnagyobb rendben találta, miért is a Társaság köszönetet mond a pénztárosnak és részére a felmentvényt megadja.

V. Dr. *Gyulay Béla* pénztáros előterjeszti a következő költségvetést :

Költségelőirányzat 1898-ra.

Bevétel.	frt	kr.	Kiadás.	frt	kr.
Pénztárkészlet 1897-ről...	—	97	Törlesztés a Franklin-		
Hátralékokból ...	200	—	Társulatnál ...	800	—
Folyó évi tagdíjakból ...	800	—	Irói és szerk. tisztelet-		
Régibb évfolyamok el-			díjak 1897-re ...	66	—
adásából ...	5	—	Irói és szerk. tisztelet-		
Alapítv. kamataiból ...	40	—	díjak 1898-ra ...	900	—
Tiszteleti és rendes ta-			Titkári tiszteletdíja ...	100	—
gok ajándékaiból ...	150	—	Pénztárnoki tiszteletdíj ...	100	—
Segély a vallás- és köz-			Jegyző tiszteletdíj ...	50	—
oktatásügyi miniszter-			Szolgáknak és kapusnak	15	—
től ...	1000	—	Hirdetésekre ...	20	—
			Ügykezelési költségekre	100	—
				2151	—
	2195	97			

Budapest, 1898 január 28-án.

György Aladár s. k.,
ellenőr.

Dr. Gyulay Béla s. k.,
pénztárnok.

A Társaság a bemutatott költségvetést észrevétel nélkül elfogadja.

VI. *Elnök* ajánlatára a tisztujtás megejtésére a szavazatszedő bizottságba beválasztottak: *Zsengery Samu* és *Gyulay Béla*. A megejtett szavazás után a bizottság elnöke *Zsengery Samu* a választás eredményét a következőkben hirdeti ki. Megválasztottak:

Elnök: Dr. Heinrich Gusztáv,

Alelnökök: Dr. Hegedüs István,
Dr. Erdődi Béla,
Dr. Verédy Károly,

Titkár: Dr. Kovács János,

Jegyző: Trajtler Károly,

Könyvtáros: Szuppán Vilmos,

Pénztáros: Dr. Gyulay Béla,

Ellenőr: György Aladár,

Szerkesztő: Dr. Négyesy László.

VII. Végül a titkár bejelenti, hogy új kültagokul belépni óhajtanak:

Heller Richárd (Baja), *Faigl István* (Sziget-Csép), *Hován Endre* (Abauj-Enyeczke), *Milleker Bódog* (Versecz), *Vörös János* (Eszék), *Malcz József* (Kis-Becskerék), *Ney Lipót* (Trencsén-Baán), *Volosin Olga* (Egres), *Huszár Imre* (Stájerlak), *Csánki József* (Zalathna), *Szöllősi Jenő* (Pacsér), *Gróf Lajos* (Bözöd-Ujfalu), *Szomoru István* (M.-Pécska), *Sántha Lajos* (Budapest).

Felvételnek.

Az ülés véget ér.

BEKÜLDÖTT MŰVEK.

Magyar Verstan. Középkolák számára és magánhasználatra írta *Négyesy László*. Második javított kiadás. Budapest, Franklin-Társulat. 152 l. Ára 90 kr. E könyv első kiadása segédkönyv volt, az új kiadást *tankönyvvül* engedélyezte a miniszterium.

Német nyelvtan, olvasó- és gyakorlókönyv. Középkolák használatára írta *Schuber Mátvás*. Első kötet a gymnasium III., a réal- és polgári iskolák I—II. osztálya számára. Franklin-Társulat. 167 l. Ára 1 frt.

Német olvasókönyv középkolák számára. Szerkesztette dr. *Varga Bálint* budapesti ref. főgymnasiumi rendes tanár. I. rész. A gymnasiumok III. s a reáliskolák I. és II. osztályai használatára. Franklin-Társulat. 106 l. Ára 60 kr.

Számítan a középkolák alsó osztályai számára. Írta *Fr. Kiss Károly* főgymnasiumi tanár. Második kiadás. Franklin-Társulat. 311 l. Enged. 4954—97. sz. a. Ára 1 frt 50 kr.

Emlékkönyv a pozsony megyei tanítótestület huszonöt évi működéséről 1872—1897. Szerkeszti *Alszeghy János* tanítótestületi elnök. 123 lap. Ára 1 korona.

A két imposztor. Elbeszélés gyermekek számára. Írta *Jakab Ödön*. Neogrády Antal rajzaival. Franklin-Társulat. 143 l. Ára 1 frt.

A magyar nemzet története. Millenniumi kiadás. Szerkeszti *Szilágyi Sándor*. 135—142. füzet. (A munka 6-ik kötetét fejezik be, melyben Angyal Dávid a II. Mátyástól III. Ferdinánd haláláig terjedő kort tárgyalja. A társadalmi és művelődéstörténelmi rész Dézsi Lajos tollából való.) Elkészült eddig az I—VI. és a IX. kötet. — Megjelent a 143—144. füzet is, melyek a 8-ik kötetet nyitják meg (Magyarország története a szatmári békétől a bécsi congressusig. Írta Marozali Henrik). Illusztrációkkal és mellékletekkel. Athenæum. Füzetje 30 kr.

A magyar drámairodalom története a legrégebb nyomokon 1867-ig. A m. tud. akadémia Bézsán-féle jutalmával kitüntetett pályamunka. Írta *Bayer József*. I. köt. XV. és 541 l. — II. köt. VII. és 494 l. Budapest, kiadja a magyar tud. akadémia. A két kötet ára 7 frt.

A magyar nép multja és jelene. Emlékinű a magyar nép felszabadulásának ötvenéves jubileumára. Első kötet. A szolgaságtól a szabadságig.